

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Etenduskunstide osakond

Visuaaltehnoloogia õppekava

Valguskujunduse eriala

Reelika Palk

**VALGUSKUJUNDUSE LOOMINE NOORTEOOPERILE
„KORDUMA KIPPUVAD KÜSIMUSED“**

Diplomitöö

Juhendaja: Margus Vaigur

Pärnu teater Endla valguskujundaja

Kaitsmisele lubatud .....

(juhendaja allkiri)

Viljandi 2014

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	3
1. ETENDUSE TOIMUMISPAIK TELLISKIVI LOOMELINNAKU ROHELINE SAAL	5
2. EELTÖÖ.....	9
3. PEAPROOVIPROTSESS	11
3.1 Telliskivi Loomelinnaku Rohelise saali tehnilised võimalused	12
3.2 Koostöö meeskonnaga	13
3.3 Lavakujundus.....	14
3.4 Montaaž	14
3.4.1 Valgusdiodid prožektorite kasutamise eelised ja puudused teatrites	16
3.5 Valguspiltide salvestamine	22
3.6 „Korduma Kippuvad küsimused“ olulised muutused ja stseenid	25
3.7 Tulemus.....	29
KOKKUVÕTE	32
KASUTATUD KIRJANDUS	33
LISAD.....	34
Lisa 14: Valguspiltide nimekiri ehk cuelist koos kommentaariga.....	36
Lisa 15: Prožektorite suunanimekiri noorteooperile „Korduma kippuvad küsimused“	37
Lisa 16: Riputusplaan noorteooperile „Korduma kippuvad küsimused“	38
Lisa 17: Suunaplaan noorteooperile „Korduma kippuvad küsimused“	39
Lisa 18: Visualisatsioon valguspildile „Hommiku kasv 2“	40
Kaaskiri Reelika Palgi lõputööle „Valguskujunduse loomine noorteooperile Korduma kippuvad küsimused“	41
SUMMARY.....	42

SISSEJUHATUS

/...kuidas elada nii, et oleks hea. Kuidas usaldada nii, et ise ei saaks petta? Kuidas hakkama saada, kui kõrgest haritusest ja lootusest paremale homsele ei piisa? Sealjuures ootab ühiskond, et üks hetk võtaks uus põlvkond – sealjuures suudaks ja tahaks võtta – ohjad enda kätte ja annaks oma panuse. Samas on tunne, et paljud noored ei taha, julge või ei oska seda mingil põhjusel teha. Lavastus julgustab nende põhjuste üle edasi mõtlema. Sealjuures pole eesmärgiks kellegi eluvalikutele hinnangut anda ega kindlat maailmavaadet pakkuda, vaid tuua teema fookusesse eesmärgiga tekitada diskussiooni – seda nii noorema kui ka eeskujuks oleva generatsiooni hulgas. (Müürileht 2014)

Minu praktiline lõputöö seisnes valguskujunduse loomises Andra Teede kirjutatud ja Laura Metsa lavastatud noorteooperile „Korduma kippuvad küsimused“, mis esietendus 15. mail 2014. aastal Telliskivi Loomelinnaku Rohelises saalis.

Noorteooper „Korduma kippuvad küsimused“ on Eesti muusika- ja teatriakadeemia (edaspidi EMTA) muusikaosakonna ja lavakunstikooli koostööprojekt.

Minu lõputöö juhendajaks on Pärnu teater Endla valguskujundaja Margus Vaigur. Margus tutvustas mulle seda projekti juba oktoobris 2013 ja küsis, kas mulle pakuks huvi teha noorteooperile valguskujundust. Saanud ülevaate ruumist, veendusin, et pakkumine on väljakutsuv ja olin leidnud endale kevadeks diplomitöö.

Lavastaja Laura Mets (EMTA lavakunstikool) soovis noorteooperi viia tühja ruumi. Sellest otsusest alates liitus projektiga veel mitte ainult EMTA üliõpilasi vaid ka väljaspoolt teistest ülikoolidest pärit noori ja andekaid kunstnikke. Noorteooperist sai lõputöö nii Laura

Metsale lavastajana, Sander Möldrile ning Marianna Liigile samuti EMTA tudengitele heliloojatena ja minule valguskujundajana.

Kaasaegne elektroakustiline ooper erines traditsioonidelt ruumi valiku ja helikeele poolest. Atmosfääri edasi andmiseks viidi lavastus Telliskivi Loomelinnaku vanasse tootmishoonesse ja muusika loomisel kasutati nii akustilisi- kui ka elektroonilisi instrumente ja vahendeid.

Tegemist oli minu esimese ooperivalguskujundusega, seega sain huvitava kogemuse põimides julgeid väri- ja efektilahendusi klassikaliste dramaturgiliste valguspiltidega. Ebatraditsiooniline valik ruumist kuni helikeeleni lõi midagi erakordset, olles ise näinud vaid tuntud klassikalisi ooperilavastusi muutus minu arusaam ooperist tugevalt läbi konkreetse koostööprojekti.

Esmased kujutluspildid tekkisid lugedes Andra Teede kirjutatud libretot, veelgi jõulisemaks kujutluspiltide suunajaks sai koos helikujundusega kohapeal nähtud esimene proov.

Käesoleva töö eesmärgiks on praktilise töö analüüs ja dokumenteerimine.

1. ETENDUSE TOIMUMISPAIK TELLISKIVI LOOMELINNAKU ROHELINE SAAL

Telliskivi Loomelinnak on Eesti suurim loomemajandusliku ettevõtluse keskus. Asudes kesklinna ja kahe Põhja- Tallinna perspektiivikama linnaosa (Kalamaja ja Pelgulinn) piiril toimib kvartal atraktiivse avaliku linnaruumi ja keskusena.

Telliskivi Loomelinnaku Roheline saal on suurim sealsetest ruumidest. Saal asub Loomelinnaku B- hoone 2. korrusel ja koosneb kolmest osast: 125 m², 215 m², ja 580 m². Lisaks 920 m² saalipinnale on olemas ka paar väiksemat kõrvalruumi. Saali pääseb mõlemalt poolt hoonet ning olemas on saali tarbeks renoveeritud WC'd. Saali kõrgus on 3,7 m. (<http://telliskivi.eu/et/ruumid/ruumid-yrutusteks/roheline-saal/>)

Minu kui valguskujundaja jaoks tegi ruumi huvitavaks üpriski madal lagi, toepostid, kahte ruumi omavahel eraldav klaassein ja määratud rohekas- hallikad värvivarjundid. Vasasemalt tööstusliku pinnana kasutatav Roheline saal erines radikaalselt tüüpilistest teatri- või mustadest *black- box*¹ tüüpi saalidest.

Juba esimesel kohtumisel rääkis lavastaja plaanist kasutusele võtta ka klaasi taga asuv osa. Ma ei näinud selles piiranguid, pigem võimalusi anda tegevusi edasi mitmetasandiliselt. Saalil olid suured aknad, mis kaeti kinni jõupaberiga, siiski jäid teatud kohtadesse augud. Nii pääsesid ruumi väikesed valguskiired, mis andsid ruumi omamoodi põneva atmosfääri ja toetasid fakti, et lavastuses üritavad noored selles ruumis elada salajast elu.

Arven, et mängupaik oli hästi valitud, sest iga detail räsitud keskkonnas toetas lavastust. Libretist Andra Teede sõnul oli ta otsinud sellist ruumi päris pikalt, olles ise kommuunielu üliõpilasena varem kogenud ja näinud ka poole põrandaga elupaiku terendas nägemus ruumist juba varem.

---

¹ *black- box* tähendab tõlkes musta karp või musta saali, mida on võimalik ümber paigutada vastavalt soovile.

Kõiki küsimusi, mis puudutasid valgustehnika renti sai artuada produtsentide Grete Nellisega, kes õpib EMTAs kultuurikorraldust ja Kalli Kullaga.

Alguses olin üsna skeptiline valgustehnika hoiustamisest sealsetes tingimustes kuna puudus garantii, et ruumi lagi peab vihma ja et valveta asjad püsivad ühe tabaluku taga kaks nädalat puutumatusena. Sellistes ruumides toimuvate projektide puhul on vaja teha konkreetseid kokkuleppeid, kes vastutab tehnika kohalolu eest kui ruum on täiesti valveta ööpäevaringselt. Alumisel korrusel tegutseb baar „*Pudel*“, mis meelitas õhtuti kohele erinevat rahvast.

Produtsent Kalli Kulla üritas teha kindlustust noorteooperis kasutuses olevale valgustehnikale, mille summaks tuli kokkuvõtvalt 30 000 eurot. Kahjuks kindlustuse tegemine ei õnnestunud, samas jäi tehnika seekord ka puutumata.

Heliloojatel tekkisid kujult piklikus tootmishoones akustika varieeruvuse probleemid. Sellega seoses mõeldi korduvalt ümber algne plaan panna orkester klaasi taga asuvasse ruumi ja tõsta dirigent ning lauljad maast kõrgemale teiselpool klaasi. Seoses akustikaga tulid paar inimest ka ettepanekule teha Rohelisest saalist *black box* (must saal) ehk katta seinad musta riidega heli summutamise eesmärgil. Sellisel juhul oleks ruumi valik olnud põhjendamatult ja ooper oleks võinud toimuda ükskõik millises mustas saalis.

Järgneval kolmel fotol saab näha Telliskivi Loomelinnaku saalile omapäraseid ruumikomponente ja toone.

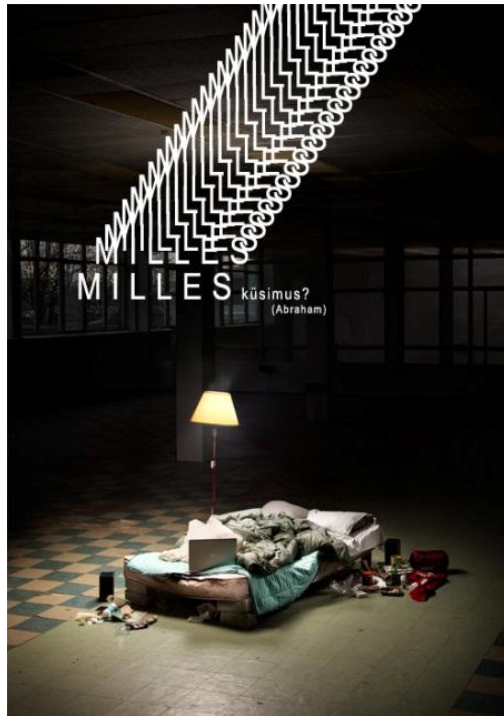
Lisa 1: Telliskivi Loomelinnaku Rohelise saali plaan

(<http://telliskivi.eu/et/ruumid/ruumid-yritysteks/roheline-saal/>)

Lisa 2: Fotol on näha päevavalguses klaasseina ees olev mänguplats ehk ruumiga tasapinnaline lava (klaasseinast esimeste tugipostideni) ja klaassein, mille taga samuti tegevus toimus.

Foto: (<http://telliskivi.eu/et/ruumid/ruumid-yritysteks/roheline-saal/>)

Lisa 3: Põrandamotiiv ja lavastuses kasutatud põrandalamp ning madratsvoodi stiilinäide.
Tegemist on lavastuse reklaamplakatiga. Foto: Rene Altrov

2. EELTÖÖ

Esimene vestlus lavastaja Laura Metsaga toimus 29 .oktoobril. 2013. Peale seda saatis Laura mulle algelise libreto, heli oli alles kirjutamisel. Andsin mõista, et soovin võimalikult vara osaleda prooviprotsessides ja saada kõigest informeeritud. Esialgu oli plaan, et keegi valgustajate nooremalt kursuselt tuleb appi tehnikat üles ehitama ja ma saan keskenduda vaid valguskujundusele. Nii see ei läinud, tõdesin üsna ruttu, et ükski valgusüliõpilane ei saa kevadel Tallinna tulla ajapuuduse ja eksamiperioodi tõttu.

Üks olulisemaid küsimusi oli ka valguseelarve koostamine, sest kunstniku maketti ei olnud niipea oodata kuna lava paigutuse küsimused võimalikult hea kõla saavutamiseks alles käisid. Valgustite kogused ja kasutamine said paika arutledes millised klassikalised valgussuunad on vajalikud ja millistega saaks veidi improviseerida. Kuna väljapool *black box'i* ehk musta saali ja teatrisaali mul veel valgustite organiseerimise kogemused puudusid küsisin nõu lõputöö juhendajalt Margus Vaigurilt ja saime kirja vajaliku valgusaparatuuri nimekirja. Pikapeale selgus, et soovitud summa valguse rendiks ei tule kõne alla ja mul oli vaja uuesti üle vaadata ning välja selekteerida raha kokkuhoiu mõttes ooperi valguspargi tehnilised vajadused. Lõpliku valguslisti sain kokku aprilli keskel ja see oli üsna hilja. Vahepealses perioodis oli produtsentidel veel siiski küsimuse all ka kõige väiksema võimaliku eelarvega valgutehnikat rentida, mis mind kannustas neid hoopis teistpidi mõtlema panema. Tõin argumendiks, et kui ei suudeta leida piisavalt raha valguse rendiks, mida olen kohanud veel paljudes projektides, mis on viidud väga äärmuslikku ja tehniliselt piiratud võimalustega ruumidesse, ei ole valguskujundajal mingisugust mõtet teha oma tööd. Sellisel juhul võib valgus olla ka statsionaarne. Mingi hetk olukord muutus ja valgusele sai lubatud 3000 eurone eelarve, mis oligi võimalik kõige väiksema prožektorite koguse juures kui enamasti kasutada intelligentseid *LED*² valgusteid, mida otsustasingi teha. On arusaadav, et korraldajad ei teadnud millistest summadest valgustehnika rendi puhul jutt on, Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias on seesuguste olukordade ära hoidmiseks kultuurkorraldus erialale soovitatavad valgusloengud, kus tutvustatakse üritustele renditavat tehnikat, võimalusi ja summasid, et

---

² *LED* inglise k. Light-Emitting Diode (valgusdiod) on pooljuhtvalgusallikas. Valgusdiodi põhiosaks on legeeritud pooljuhtmaterjal.

valgustehnika rent ei jääks ponnistuskiviks lavastuse läbiviimisel. Telliskivi ooperi valguseelarve sisaldas kahte tehnika kohalolevat nädalat, valgustehnikat, transporti ja kahe lisatööjõu tasu ülespanemisel ning mahavõtmisel.

Esimene tehniliste ja loovisikute kohtumine toimus 13. detsember 2013. Koosolekul ei saanud paika valgusküsimused, päevakajaline oli hoopis akustika lahendamine: dirigendi, orkestri, koori ja solistide paiknemine.

Esimesel kohtumisel sai selgeks, et proovid hakkavad toimuma kohapeal kaks nädalat enne esietendust ja et lavaehitus on 21. aprillil. 2014. Jäin ootama kunstniku maketti ja heliloojate kirjutatud heli. Algne ooperi esietenduse kuupäevaks oli 7. mai. 2014.

Proovid algasid 31. märtsil. 2014 EMTA ooperistuudios. Selgus, et esietendus peab lükkuma nädal aega edasi.

Aprilli keskel nägin kunstniku Keili Retteri tehtud maketti ja saime alustada läbirääkimisi valguse ja lavakujunduse osas. Keili soovis kommuuni elu anda edasi võimalikult tõetruult, poodiumitele, mis tulid klaasi taha ehk tõstetud osale jätkas ta Telliskivi Rohelise saali põrandakatte motiivi, mis kujutas endast nelinurkseid sinakaid ja rohekaid linaleum plaate. Lava pind jäi tõstmata, algselt oli plaanitud tõus pidi olema 1,3 meetrit.

Lavakujunduses kasutas Keili madratseid, hulganisti topse, tühje pudeleid, kasutatud mööblit edasi andmaks tõsiasja, et kommuuni noorte eluruumides toimuvad nii peod kui söögitegemine ja hügieeni eest hoolitsemine üheskoos. Toonid, mis silma hakkasid olid pastelsed: tuhmunud roheline, sinine, hall, oranž.

Koori kostüümid koosnesid vanadest tekkidest ja mantlitest. Ka üks peategelane Anna kandis tekist tehtud seelikut.

Mina sain hakata valgusega tegelema peaprooviprotsessis pärast seda kui proovid viidi ooperistuudiost Telliskivi Loomelinnakusse ehk kaks nädalat enne esietendust. 04. mail toimus valgustehnika ülespanek. Valgustehnika rentisin valgusfirmast Cuu Club. Seoses valgustajate puudusega ja sellest tingitud töökoormusega tööl ei olnud mul enne Telliskivi ruumi kolimist võimalust näha varasemaid noorteooperi proove.

3. PEAPROOVIPROTSESS

Peaprooviprotest Telliskivi Loomelinnakus algas 29. aprill. 2014.

Kõik osalised:

Muusika:	Marianna Liik ja Sander Mölder (EMTA)
Libreto:	Andra Teede (EMTA Lavakunstikool)
Lavastaja:	Laura Mets (EMTA Lavakunstikool)
Muusikaline juht ja dirigent:	Taavi Kull
Kunstnik:	Keili Retter
Valguskunstnik:	Reelika Palk (TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia)
Liikumisega tegeles	Kristina Paškevicius
Osades:	Jarmo Reha (EMTA Lavakunstikool), Maarja Aalman, Kaarel Kukk, Egon Laanesoo, Liisa Mets ja Kaisa Rüütsalu, (EMTA)

EMTA segakoor:

Ayaka Ueda, Carine Jessica Kostla, Doris Dunaiski, Elisabeth Kirch, Grete Maipuu, Henri Käärrik, Ingrid Roose, Ilona Malõško, Julia Orlova, Kadri Niine, Kathi Koch, Karel Tohv, Keili Simastel, Kristjan- Jaanek Mölder, Ksenija Grabova, Kuno Kerge, Mariell Aren, Markus Leppoja, Merlin Madisson, Oliver Povel-Puusepp, Roland Viilukas Saale Kreen, Silja Uhs, Sabine Scheufel

EMTA kammerorkester:

Ants Vahter, Brita Reinmann, Jack Vallinder, Jüri Rähni, Karl-Johan Kullerkupp, Kerstin Elisabeth Kullerkupp, Kirke Karja, Kristin Sepp, Kristine Beitika, Laur Ints, Martin Tuuling, Mirjam Avango, Tarmo Hiis

3.1 Telliskivi Loomelinnaku Rohelise saali tehnilised võimalused

Ebatraditsioonilise saali valikuga kaasnes algselt valgustite riputamise küsimus. Et mitte lõhkuda lavastuse kontseptsiooni paigutasin valgusteid delikaatselt, kas postide taha või nurkadesse jälgides samas, et nad täidaksid oma funktsiooni. Vaatamata ruumi iseärasustele sain kasutada enam- vähem kõiki valgussuundi: eestvalgust, tagantülalt- ehk kontravalgust, külgvalgust, madalat eestvalgust, läbivat valgust külgedelt ja eestvalgust; peale ülaltvalguse, sest lakke ei olnud võimalik prožektoreid riputada.

Otsustasin statiivide kasuks. Statiivide külge on võimalik panna üks prožektor, aga on võimalik ka paigaldada statiivi peale ristlatt, mille külge saab kinnitada korraga kaks prožektorit või rohkem. Veel on võimalik kahe statiivi vahele panna *pipe* ehk toru risti asendis, tänu millele saab ka selle külge prožektoreid riputada. Ruumi kõrgus oli vaid 3,7 meetrit. Eestvalguse ideaalne langemisnurk 45° näitlejatele jäi saavutamata. Eestvalguse täiendamiseks kasutasin *cyclorama floode*³ madalaks eestvalguseks (*rambiks*), mis andis julge alt välja valgustatuse nägudele. *Ramp* ei olnud juhuslik valik, sest kasutatavate LED-prožektorite valgus ei andnud hõõglambile sarnast tulemust. Eestvalguses kasutatuna on tuntud hõõglamp kui soe valgusallikas. *Ramp* on kasutusel ka traditsioonilises ooperilavastuses, seega sai minu valguskujundusest abstraktse ja traditsiooniliste lahenduste põimik.

Vähese voolutarbimise eesmärgil kasutasin enamasti LED- prožektoreid. LED- prožektorid kasutavad otsevoolu. *Dimmeri*³ abil juhtisin *konventsionaalset*⁴ valgustehnikat: *cyclorama flood*⁵ ehk *CYC* prožektoreid, mida oli neli, ühte põrandalampi ja Neitsi Maarja ikooniga pilti, seega vajasin 6 kanaliga valgusregulaatorit ehk *dimmerit*, millega sain muuta valgusintensiivsust ja kõiki kuute valgustit eraldi valguspuldist juhtida.

Saali eripäraks osutus klaassein, mida sain valguskujunduslikus mõttes ära kasutada, samas pidin pidevalt jälgima, et eestvalguse ja külgvalguse peegeldus aknal (paratamatu

---

³ *dimmer* ehk valgusregulaator, seade, mille abil on võimalik reguleerida valguse intensiivsust.

⁴ *konventsionaalne* valgusti, mitte automatiseeritud, füüsiliselt liigutatav valgusti, traditsiooniline valgusti)

⁵ *cyclorama flood* on asümmeetriline prožektor, mida kasutatakse teatrites horisondi ehk tausta valgustamiseks või madalaks eestvalguse ehk *rambina*, asümmeetriline tähendab, et lamp ei asetse prožektori keskel

eesvalgustamise puhul konkreetses ruumis) ei häiriks, ehk prožektorite nurka tuli sättida nii, et need ei peegeldaks klaasilt märkimisväärselt. Põrand oli kohati liiga hele ning läikiv, sellega seoses pidin samuti vältima liigset peegeldust. Kõige rohkem aga peegeldasid valged seinad ja toetalad.

Ruumi kasutamisel oli võimalik panna publik ja lava asetsema erinevatesse kohtadesse või suundadesse. Telliskivi Loomelinnaku Rohelises saalis puudus ka portaal, ees-, kõrval-, ja tagalava ühesõnaga kõik, mis on ühele teatrisaalile omased ruumikomponendid. Konkreetse saali puhul nimetasin tagalavaks klaasseina tagust olevat ruumi.

Piklikus formaadis saali kasutamine oli iseenesest mõistetav, sest muidu oleks jäänud mänguruumi väheks ja publikul poleks olnud võimalik kõike laval toimuvat näha. Nähtavuse parandamiseks ehitati publikule tõusuga tribüün kuni viimase reani, mis asetses põrandalt 3 meetri kõrgusel. Vaade oli suunaga klaasseina poole, mille ees asetses lava mängu pind. Kõik neli etendust mängisin maha *Chamsys* MQ60 valguspuldiga, mida oli mugav kasutada eriti *LED*- liikuvpea prožektorite parameetrite määramisel.

3.2 Koostöö meeskonnaga

Koostööd tegin enamasti produtsentide Grete Nellise ja Kalli Kullaga. Nii suure lavastusgrupi ja erinevatest valdkondadest pärist inimeste viimine Telliskivi Loomelinnakusse sai teoks tänu nende organisatoorsele tööle. Kohapeal tegin koostööd:

- kunstniku Keili Retteriga
- lavastaja Laura Metsaga
- helilooja Sander Möldriga

Mainitud kolm inimest olid põhiliselt minu valguspiltide loomisprotsessiga väga tihedalt seotud. Nimelt sai arutletud heliloojaga oluliste ja intensiivsete kohtade üle, mil muusika oli väga jõuline, ning vajas ka efektsemat valgustamist. Kirjutatud muusika oli väga inspireeriv ja jutustav, pannes mind vaimusilmas nägema kaasa ka erinevaid valguspilte.

Kunstnikuga rääkisime kõige rohkem toonidest ja valgustite paigutamisest. Kahjuks ei olnud tervenisti võimalik peita kõiki prožektoreid, aga lõppkokkuvõttes nende asetus ei seganud ja ei tekitanud ka küsimusi.

3.3 Lavakujundus

Varasemalt on juba mu töös kirjeldatud kunstniku valikut jätta kommuunis elavate noorte ajutise peatuspaiga muljet. Orkester asetses lavast paremal pool ja lavastaja otsustas, et orkestrit sisse ei lavastata. Ruumi oli organiseeritud mitmeid madratseid, mis asetsesid lava ümbruses. Kui kooril polnud tegevust siis oldi madratsitel pikali.

Näitlejad liikusid ka lava kõrval olevatel pindadele, toimusid vähem tähelepanun nõudvad tegevused. Põhiliselt töötasime selle nimel, et nii valguse kui lavakujundusega saakisme anda vajalikul hetkel edasi ruumi erinevaid osi, fookus oli aga 80 protsenti keskel ehk laval. Klaasseina taga asetses poodiumite abil tõstetud osa, mille peal oli diivan. Mõnes stseenis oli vaja see osa välja valgustada. Kuigi klaasitagune osa oli tõstetud kõrgemale peamänguplatsist, ei olnud tegu dominantse mängupinnaga, sest klaasiga eraldatus muutis ruumi metatasandiliseks ehk ajaliselt kaugemaks. Eeslaval ja keskel asetses tegelase Luisa madrats, köögilaud, paar tooli, pesunöör. Tagapool asus veel paar madratsit, öökapp, elektripliit. Kõikjal vedeles joogipudeleid, joogitopse, erinevaid söögijäätmeid.

3.4 Montaaž

Minu juhendamisel aitasid valgust üles ehitada kaks valgustehnikut valgusfirmast Cuu Club. Nad teostasid voolu veo elektrikilbist dimmerisse (valgusregulaatorisse) ja teistesse seadmetesse, samuti teostasid nad *DMX*⁶ signaaliveo juhtimist vajavate seadmete vahel.

---

⁶ *DMX Digital Multiplex* ehk DMX-512 või DMX-512-A) on digitaalne andmesideprotokoll ja standard, mida kasutatakse peamiselt lavavalgustuse ja efektide juhtimiseks. Protokoll võimaldab juhtida suunatavaid prožektorid, dimmereid ja katikuid)

Valgustehnika nimekiri Telliskivi Loomelinnaku roheline saali

<i>Nimetus</i>	<i>Kogus</i>	<i>Päev(a) Aeg</i>
<i>Robe Robin 300 LED wash</i>	8	21. 28.14- 18.05 2014
<i>Robe Robin 600 LED wash</i>	4	21. 28.14- 18.05 2014
Cyclorama 500W	4	21. 28.14- 18.05 2014
6 kanaliga dimmer	4	21. 28.14- 18.05 2014
Toru	5	21. 28.14- 18.05 2014
Truss M290V plaat	5	21. 28.14- 18.05 2014
Statiiv+ support	2 ja 2	21. 28.14- 18.05 2014
Chamsys PC Wing	1	21. 28.14- 18.05 2014
Pikenduskaablid : 3m-15 tk, 5m- 10 tk, 10m- 6 tk, 15m-5 tk kokku 36 21 28.14- 18.05 2014		
Jaotuskarbik : 3-ne 5m- 10 tk, 1,5m- 5 tk kokku 15 21. 28.14- 18.05 2014		
Kilp	1	21. 28.14- 18.05 2014
Jõukaabel	1	21. 28.14- 18.05 2014
DMX kaabel	25	21. 28.14- 18.05 2014
TossViper vms koos vedelikuga	1	15.05- 14- 18.05 2014

Robe lighting valgustite tootjalt kasutasin:

- **Robin LED wash 300** kokku 8- 4x eestvalguseks jagatuna kaks paremalt ja kaks vasakult ristlattidel ja statiividel, 2x lava külgvalgusteks põrandaplaadile kinnitatud püstistel torudel, 2x klaasi taga poodiumi külgvalgusteks põrandaplaadile kinnitatud torudel.
- **Robin LED wash 600** kokku 4 – 2x kontra ehk tagant ülalt valguseks, 1x vasakul maast madalaks läbivaks valguseks ja 1x paremal põrandaplaadile kinnitatud püstisel torul.

Lavastuses kasutusel olevad konventsionaalsed prožektorid:

- **Cyclorama prožektorid** (laia avanemisnurgaga asümmeetrilisi prožektoreid) kokku 4x madalaks eest valguseks maast.

Lisaks oli valgusallikana kasutusel põrandalamp, mis andis teatud stseenidele visuaalselt hea efekti, sest põrandalamp on inimestele palju lähemal kui prožektor ja igapäevaselt kasutatav sisustuselement. Kui see hakkab järsku elama oma elu ja jutustama lugu kaasa on tegu huvitava nähtusega. Mulle meeldib alati valguskujunduse juures kasutada erinevaid valgusallikaid ja lampe, see muudab valguskujunduse omapäraseks ja huvitavamaks.

Nagu eelpool ka mainitud sai prožektorite valik mõjutatud valguseelarvest ja kasutamise mugavusest ning elektrikulude kokkuhoiust.

3.4.1 Valgusdiodid prožektorite kasutamise eelised ja puudused teatrites

Järgneva peatüki sisu on pärit minu seminaritööst: „*Valgusdiodid prožektorite kasutamine Eesti teatrites*“ (Palk 2014)

Tänapäeval on valgusdiodid prožektorid varustatud vähemalt paari efektse automaatselt muudetava parameetriga, mida sain kasutada noorteooperi valguskujunduse loomisel ja mille hulka kuuluvad:

- võimalus kontrollida *dimmerit* ehk valguse intensiivsust
- võimalus kontrollida valguspunkti teravust või hajusust
- võimalus kontrollida värvide muutmist, valgusdiodi kiiratud värvus sõltub kasutatud pooljuhtmaterjalist ⁷. Näiteks *alumiinium-galliumarseniidist* diodid kiirgab punast valgust, *alumiinium-galliumfosfiidist* diodid rohelist ja *indium- galliumnitriidist* diodid sinist valgust.

---

⁷Pooljuhid on enamasti kristallilise struktuuriga ained millede elektrijuhtivus sõltub tingimustest. Pooljuhtseadistes kasutatakse monokristalse struktuuriga räni (pooljuhtide algupäevil ka *germaaniumi* Ge ning ülikõrgsagedustehnikas *galliumarseniidi* GaAs) juhtivusomadusi.

Lisaks eelnevalt väljatoodud automaatselt muudetavatele parameetritele, on nüüd enamustel *LED*- prožektoritel võimalik muuta *shutteri*⁸ *avatust*, mille automaatse juhtimise abil saab luua vilkuvat katkestatud valgus efekti ehk *strobe'i*, liikumispärispanoraami *pani* ja kallutasasendit ehk *tilti*.

Varasematel aastatel ei kasutatud liikuvpea prožektoreid teatrites, sest nende parameetrite muutmine ja jahutusventilaatorid tekitasid laval ja saalis müra, mis häiris lavastuse läbiviimist. Nüüd on tehnoloogia niivõrd arenenud, et tekkiv müra on automatiseeritud seadmetes viidud miinimumini, seega on teatritel nüüd võimalus neid seadmeid kasutada.

Samuti on paranenud *LED*- lambi intensiivsuse muutmise kvaliteet ehk dimmerdamise astmelisust on suudetud oluliselt vähendada eriti kallimatel ja kvaliteetsematel tootjate seadmetel. Teatrites valgusintensiivsuse muutmise ideaalseks kasutatavaks lambitüübiks on hõõglambid, sest nende valguse intensiivsuse tõstmise või langetamise kurv (inglise keeles *dimmer curve*) on eriti sujuv. Hõõglambi värvustemperatuur tõuseb või langeb seoses intensiivsuse tõstmise või langetamisega. Lamp jahtub või soojeneb lineaarselt. Tulemuseks on valgustajatel võimalik salvestada pikki valguse maha minekuid või pealetulekuid ehk *fade- e*, mis on lavastuste valguslahendustes kasutatavad võimalused dramaturgilise tähtsuse andmiseks. Minu valguskujunduses kasutusel olevate *Robin LED* washide 600 ja 300 mudelite valguse intensiivsuse muutmine on veel hüppeline, seega on raske saada sujuvat lambi kustumist või intensiivsuse kasvu alates 0 protsendist.

Minu seminaritöö hüpotees oli, et teatritel on oluline säästa raha elektri tarbimise arvelt, seega prožektorite valik teatritesse taandub järjest enam raha kokkuhoiule ja mitte professionaalsele valgustamisele esteetilises kontekstis. Seminaritöö käigus küsitlesin ka Eesti teatri valgustajaid, et saada ülevaade nende arvamustest ja kogemustest seoses *LED*- prožektorite kasutamisega. Uurigu alguses püstitatud hüpotees leidis kinnitust. Automatiseeritud *LED*- prožektorid võtavad vähem ruumi, on kompaktsemad, vastupidavamad, neil on võimalik muuta väga palju erinevaid parameetreid puldist lahkumata, valgustaja ei pea enam suunamiseks ronima lae alla. Eesti teatritesse on hulgaliselt ostetud odavamat *wash*⁹ tüüpi *LED*- prožektoreid, mida kasutatakse ka

---

⁸ *shutter* on valgusprožektoris olev katik, millega saab katta prožektorist väljuvat valguskiirt

⁹ *wash* tüüpi prožektor lavapesu ehk lava ühtlaseks valgustamiseks mõeldud prožektor, laia kiirega prožektor

eestvalguseks. *LED wash* tüüpi prožektorid, mis on mõeldud lavapinna ühtlaseks valgustamiseks ja mille iseloomulikuks omaduseks on lai kiir ei sobi eestvalgustamiseks. Kõige olulisem on see, et eestvalgust oleks võimalikult parasiitvalguse vaba ehk prožektorist tulev valgus, mis ulatub ebaolulistesse ja mittevajalikesse kohtadesse peaks olema võimalik lõigata, kas nugade¹⁰ või klappide (*barndoors*) abil, mis asuvad prožektori ees. Noad ja klapid on hetkel iseloomulikud *konventsionaalsetele* teatriprožektoritele, *LED* wasidel noad ja klapid puuduvad. Eestvalgust ei saa kasutada väga laialt või kõiki prožektoreid koos kui see toob kohe esile kogu lavapildi, peab peitma kohti, mis ei tohiks tähelepanu teatud stseenides kõita. (Keller, 1999)

Teatrites esilekerkinud probleem valgusdiodi kasutamisel on põhiliselt olnud: puhta valge valguse saamis küsimus ja teiseks sooja valguse saamise küsimus ja valguse sarnanemine hõõglambi ehk *tungstenlambi* värvustemperatuurile.

Valge valguse värvustemperatuure on kolm:

Soe valge	(2700–3000 <i>Kelvinit</i> ¹¹)
Valge	(3500 <i>Kelvinit</i>)
Külm valge	(üle 4000 <i>Kelvini</i> ja edasi)

Valge valguse saamiseks LED- prožektorites on kasutusel peamiselt kaks erinevat meetodit. Esimesel meetodil saadakse valge valgus segades omavahel kolme eraldi valgusdiodi – punase, roheline ja sinise valgused. Sellist meetodit nimetatakse *RGB*- süsteemiks. Süsteemi eeliseks on parem värviedastus ja võimalus muuta valguse värvust, puuduseks aga kallim hind ning kiirgusvõime järsk langus ning värvistabiilsuse kadumine kõrgematel temperatuuridel. (<http://valgus.ee/>)

Teine, rohkem kasutatav meetod põhineb ühte värvi (enamasti sinise) valgusdiodi katmisel luminofooriga, milles osa valgust muutub lühema lainepikkusega valguseks, moodustades nähtavas alas enam-vähem pideva (mitte küll väga ühtlase) spektriga

---

¹⁰ *noad*: prožektori külgedel asuvad noad (*blade, frame*), mille abil saab soovitud valguskuju lõigata

¹¹ *Kelvin* on termodünaamiline temperatuuri mõõtühik.

kiirguse. Meetodi eeliseks on tootmise lihtsus ja odavus, puuduseks valgusdiodi madalam efektiivsus (vähem valgust tarbitud energia kohta) ja sinise osa üleküllus spektris.

Samas saab erinevate luminofooride kasutamisega saavutada erineva värvustemperatuuriga (külm või soe valgus) valgusdioode. (<http://valgus.ee/>)

Temperatuuri valik on psühholoogia, esteetika ja loomulikkuse ehk õpitud kogemuse küsimus. Valik sõltub valgustustihedusest, ruumi ja lavadekoratsioonide värvikujundusest. (Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia valgusloengud 2010)

„LED prožektori puhul tuleb eristada kas tegemist on homogeenise valgusallikaga või mitmest eri värvist koosneva valgusallikaga mille omavaheline segu annab valgusvärvi. Kui on tegemist homogeenise, näiteks külm valge või soe valge, led lambiga, siis pole probleemi värvi muutmisega. Tuleb lisada ette soovitud värvifilter ja töötab täpselt nii nagu tungsten lamp. Jääb probleem dimmerdamisega.“

„Kui LED- prožektor on mitmevärvisüsteemne, siis kindla soovitud kataloogifiltri analoogi taasloomine valgusvärvi segamistehnikat kasutades on raskendatud. Julgen öelda, isegi võimatu. Kui keegi tõestab vastupidist, olen õnnelik. Minul isiklikult pole see õnnestunud. Täna sel päeval veel on olukord, et LED tootja reklaamib oma prožektorit sõnadega:

- peaaegu nagu tungsten!

- 60% tungsten!

See tähendab seda, et teatri jaoks on hõõglamp ideaalne ehk „esimene valik“, kõik muud tehnoloogiad kas tekitavad endale vähemalt samad parameetrid või nad jäävad „teiseks valikuks.“ (Vaigur 2014)

Ooperi valguspiltides kasutusel olevate CYC floodide värvustemperatuuri puhul võib rääkida kuni 3500 Kelvini kasutamisest, LEDide puhul kuni 8000 Kelvini kasutamisest. Värvustemperatuuri sain valida Chamsys puldil värvide paletist *color macro*¹² seadistuse alt, mis andis paari liigutuse abil LEDile soovitud värvustemperatuuri¹³.

---

¹² *Color macro* on intelligentsetes prožektorites etteprogrammeeritud segatud värvide funktsioon.

¹³ *Värvustemperatuur*: valgusallikaid võib liigitada valguse spektraalse koostise järgi. Hõõgumisel või põlemisel põhinevaid valgusallikaid iseloomustab värvustemperatuur, mida mõõdetakse kelvini kraadides, nagu absoluutset temperatuuri.

Minu valguskujunduse eesmärgiks oli:

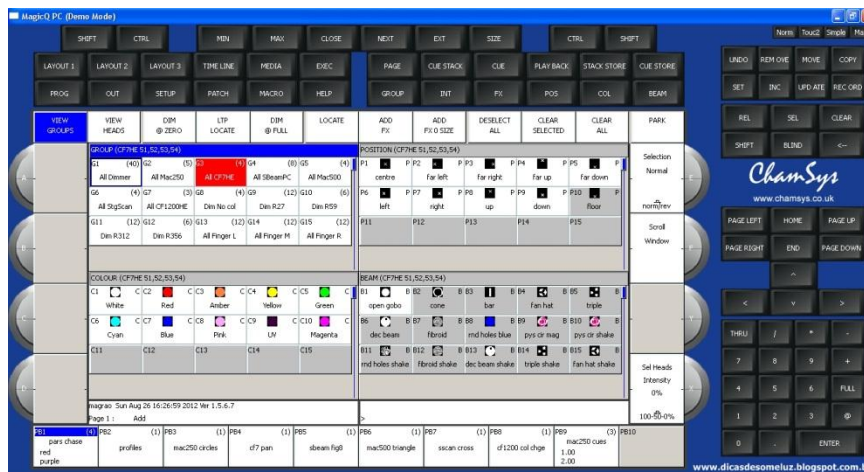
- laval toimuva nähtavaks tegemine
- aja ja koha andmine
- lavapildi värvimine- tähenduste loomise aluseks
- ruumi vormimine
- tähelepanu koondamine
- lavapildi kompositsiooni toetamine
- rütmi loomine- valguskujundus rütmistab etendust sarnaselt helikujundusele
- meeleolu, atmosfääri andmine
- stiili loomine

Chamsys valguspuldid on hetkel aastal 2014 Eestis teatritesse ja valgusfirmadesse ostetuim pult. Konkreetne MQ60 mudel on väike ja kasutajasõbralik puutetundliku ekraaniga pult. *Chamsys* on juba kasutusel Ugala teatris, Tallinna Linnateatris, Kanuti Gildi saalis. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias.

Lisa 4: Valguspult *Chamsys* MQ 60

<http://www.chamsys.at/products/mq60.html>

Lisa 5: Valguspuldi *Chamsys* puutetundlik juhtpaneel

<http://www.chamsys.at/products/mq60.html>

Lisa 5 toob ülevaade *Chamsys* puutetundlikust ekraanist, kus vasakul üleval asuvad salvestatud interaktiivsed *fikstuurid* ehk prožektorid. All vasakul asub värvipalett. Üleval paremal on positsioonide ikoonid, all paremal fookuse ehk *beami* ehk avanemisnurga muutmise võimalused. Kõiki neid parameetreid on võimalik kasutada lihtsalt valides intelligentse valgusti pea (*head'i*), see aktiveerides ning vajutada soovitud värvil, positsioonil või fookusel. Kõige all on näha ka interaktiivsed heebliid ehk *submasterid*, mille alla saab salvestada *cueliste*¹⁴ teise sõnaga valguspiltide järjestust mahamängimiseks. valguspiltidele saab anda peale kasvamise, maha kasvamise või järgnemise aja, samuti saab valguspiltide kasvu või maha minemist juhtida manuaalselt.

Kuigi ma oleksin parema meelega kasutanud traditsioonilisi teatrivalgusteid, et vältida valguse laialialgumist ja liigset peegeldumist, võimaldasid 12 *LED*- prožektorit ja 4 rambivalgustit luua erinevaid ja põnevaid atmosfääre. Kuna tegemist oli liikuvpea prožektoritega soovis lavastaja väga muutlikke valguspilte ja seetõttu oleks iga valguspildi üleminek teise valguspilti toonud kaasa radikaalseid liikumisi lavapildis. Seega pole alati kõige adekvaatsem ühe prožektorid parameetrite muutmise laia valiku korral neid koheselt ka kõiki kasutada. Valguspiltide salvestamise tegi keeruliseks *LED*- prožektorite värvide- ja positsioonide muutmine reaajas ning silmaga nähtavas alas. Samuti nõudis aega saada täpseks kasutatud efektidelt üleminek staatilisse valguspilti. Selleks, et muutused ei oleks

¹⁴ *cue- list-* valguspiltide nimekiri, mis on õiges järjestuses ja ajastustes salvestatud puldi mälli.

järsud ja kohmakad liikumised, võttis Kõikide valguspiltide üleminekute salvestamine palju aega.

Tuli leida võimalikud programmeerimise viisid ja värvilahendused, mis toimiksid võimalikult produktiivselt. Valgustite järnevaks pildiks märkamatuks paika minemiseks tuli salvestada mõnikord vahepilte või kasutada *mark cued*¹⁵.

3. 5 Valguspiltide salvestamine

Värvide kasutamisel lähtusin valguspiltide dünaamilisest järjestusest. Kasutusel olid üldisemad neutraalsed hommiku- ja päeva pildid, ühe prožektoriga madalamad vahepildid kui ka üksikud tugevalt kontrastsed valguspildid. Erinevaid valgeid sain kasutada *color macro* seadistuse abil- virtuaane värviketast. Eespool mainitud *Color macro* on intelligentsetes prožektorites etteprogrammeeritud segatud värvide funktsioon. Näiteks, kasutades *LED Wash* tüüpi prožektoris *RGBW* (punane, roheline, sinine, valge) värvisegamismeetodit, on valmis segatud valgustemperatuurid 2700 Kelvinit, 3200 Kelvinit, 4200 Kelvinit, 5600 Kelvinit, 8000 Kelvinit. Kasutasin kõiki *color macro* poolt pakutavaid valgustemperatuure, aga põhiliselt 3200 ja 5600 Kelvini lahendust.

Valguspulti salvestatud valmispositsioonid valguspiltide salvestamisel aja kokkuhoiu eesmärgil:

- üldvalgus 2700 K
- üldvalgus 8000 K
- maas 8000 K
- diagonaal ette klaasi tagant
- diagonaal taga poodiumitele
- üldvalgus tagumine
- madratsi kontravalgus
- klaasi taga 8000 K

---

¹⁵ *Mark cue* käsklus, mis muudab ootel olevas valguspildis intelligentsete prožektorite parameetrid (punkti kuju, värv, asukoht) juhul kui prožektori intensiivsus on “0”.

- Klaasi taga parem
- Klaasi taga vasak
- positsioon ees I
- postitsioon ees II
- vasakult paremale
- kontra poodium
- üle lava 8000 K

Valguspulti salvestatud grupid kiireks aktiveerimiseks

- All Robe LED 300 wash
- All dimmer
- Kontra Robe LED 600 wash
- Eestvalgus
- Küljed esimesed
- Klaasi taga
- Parem 600 LED wash
- Vasak 600 LED wash maast
- ramp maast
- ramp keskelt
- ramp äärtest
- põrandalamp

Ooperile on omased tugevad toonid ja julged värvilahendused. Luua ooperile valguskujundus oli minu jaoks uudne kogemus, sest sain katsetada erinevaid valguslahendusi, mida tavaliselt saan kasutada eraldi ainult, kas tantsuvalguse puhul või repertuaariteatris, aga mitte korraga.

Lavastaja ja kunstnik ei seadnud mulle mingeid piiranguid ja valguspiltide salvestamine oli pigem pika arutluse tulemus. Ruumis oli külm ning röske, kogu see lagunev keskkond toetas lavastust ja andis inspiratsiooni ka valguskujunduseks. Lähtusin eelkõige tolmuhest, roheka ja külma sinaka tooniga atmosfääri edasi andmisest (kõnekeeles *laibarohelisest* ja *mererohelisest*). Kobold filtrikataloogi järgi olid kasutusel: Pale navy blue 143, Clacier

blue 352, Special steel blue 354, Light green blue 383. Reaalsed stseeni vaheldusid müstiliste Tõnu õnnepalu luuletusest „*Kuidas on elada*“ võetud sisekaemuslike mõtisklustega. Nendes vahestseenides väreles reklaamplakatilt tuntud põrandalamp ja valgus lubas vaid aimatavalt näha luuletusi sosistavaid siluette. Kõige suuremaks kontrastiks on tango stseen, mis on ka lavastuse kontrapunkt.

Stseen on seotud kire, armastuse ja petmisega. Tango stseeni värvivalik on kõige kontrastsem, kasutusel on tume sinine ja tume punane ehk vastandvärvid.

Lisa 6: Tango stseen; Foto: Laura Urbonavičiūtė

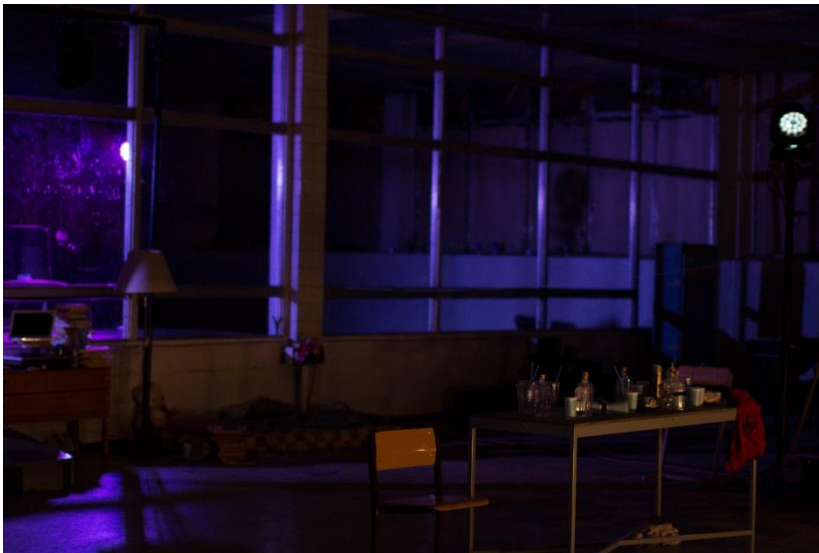
Valgusmuuteid oli erinevate kasvamis- ja langemisaegadega ehk *fade'iga*. Kasutusel oli ka 0 sekundilisi muuteid enamasti näitleja liigutuse või hetkeolukorra järsu muutuse võimendamiseks.

Lisa 7: Esimese hommiku järgne valguspilt ; Foto: Laura Urbonavičiūtė

Valguspiltide muutmine ja silumine toimus veel pärast teist etendust, sest seoses kahe valgustaja lahkumisega Tallinna Linnateatrist, tekkis mulle juurde hulganisti lisakohustusi. Pidin võtma üle etendusi, teostama nende ülesehitust ja mahamängimisi. Töö juures oleva ootamat kriisiolukorra tõttu pidin puuduma mitmest ooperi proovist ja eelviimasest läbimängust. Et jõuda valmis esietenduseks veetsime lavastaja Laura Metsaga viimase öö valguspilte salvestades ja üleminekuid korrigeerides. Arvan, et minu puudumised lavastusprotsessist mõjutasid mõneti minu ja lavastaja vahelist suhtlust negatiivsemas suunas, sest ilma valguseta oli võimatu panna paika täielikku koori ja näitlejate liikumist. Puldis asendas mind kord Margus Vaigur ja kord produtsent Grete Nellis.

Lisa 8: Vahevalguspilt enne Roberti saabumist; Foto: Laura Urbonavičiūtė

3.6 „Korduma Kippuvad küsimused“ olulised muutused ja stseenid

ESIMENE OSA

Esimene Pilt – Pidus strobo ehk vilkuva efektiga algav pidu klaasseina taga elektroonilise muusika saatel tantsivad ja pidutsevad noored. Toonid: tumesinine taust eeslaval ja valge *LED* valgus strobo efektina.

1. Avamäng- pidu liigub klaasi tagant ette tuleb juurde kontraste strobo efekt ja roosa toon, elektriline põrandaalne atmosfäär, ennastunustavad noored, paks õhk, tegelane Abraham istumas köögi laua taga

2. Anna saabumine. Anna, (Taavi), koor, Maria- Orkester alustab mängu, reaalsuse hetk, saabub tegelane Anna, eest ja külgvalgused kasvavad, et tuua välja Anna reaalne kuju ja kommuuninoortest erinev naiivsem käitumine

3. Anna monoloog. Vahemäng- pidu jääb tahalaanile ja efektid vaibuvad, heledam pilt, rambivalgusega toetav eestvalgus

4. Anna ja Taavi õrnushetk. Koor- Anna armunud olek tuuakse välja roosakama eestvalgustooniga

5. Vahemäng - Peo kõrghetk- uuesti peoks üle kasv, sarnane pilt avamänguga

6. Koor "Meid on petetud" I- muutub luuletusega

Luuletus 1- kui koor hakkab liikuma publiku külgedele hakkab valgus maha kasvama ja jääb tumesinine kontra ning paremalt mereroheline külgvalgus. Põrandalamp väreleb. Ei kasuta külj ja eestvalgust, vajalikud siluetid ja aimatavad näod, metatasandlik stseen

Teine pilt – Päev pärast pidu

7. Maria ja Luisa dialoog- hommikune nägelus- hommikukasv päevavalge, maast vasakult sinakas külj ruumilisuse andmiseks ja paremalt klaasseina lõikav soojas päiksevalgust imiteeriv vaslgusvihk. Ramp toetab eest.

8. Vahemäng. Saabub Robert- vahepilt klaasi taha saabuvalle Robertile on üks külgvalgus soe valge ja teine külm valge. Eest läheb valgus korraks madalaks kontravalguseks, sinakam toon. Kui Robert jõuab ette laua juurde kasvab päevavalgus tagasi

9. Kommuunielu tutvustamine. Maria, Robert, Luisa.- ei muutu valgus

10. Roberti monoloog- üldine valgus koondub Robertile

11. Aabraham (Robert)- päevavalgus kasvab tagasi, kontra muutub kõnekeelli laibaroheliseks

12. Koor "Meid on petetud" II- valgus hakkab langema luuletuse valguseks kui koor hakkab liikuma

Luuletus 2- jäävad ainult tumesinised küljed ja maast vaskult külgvalgus Mariale, et oleks näha kuidas ta sööb paberit

Möödub aeg- öö ja päeva vahetus, luuletuse valgus kasvab maha ja hommiku tähistamiseks kasvab vasakult maast valgusvihk, mis on suunatud maria voodile, madal külgvalgus kasvab, soe hommiku toon

TEINE OSA

13. Sissejuhatus – Zumba- plats läheb hetkega valgeks kui maria lööb kätega vastu jalga ja alustab tantsumaratonit, valge kontra, soojemad küljed ja vilkuv dimmerchase efekt floodidel eest zumba muusikasse

14. Anna monoloog- ramp jätab vilkumise ja kasvab juurde kogu üldine päevavalgus

15. Aabraham, Anna, Maria. Hiljem Luisa- valgus ei muutu

Luuletus 3- pilt esimesest luuletusest ja vilkuv põrandalamp

16. Aabrahami ja Roberti dialoog- ilmub roosa toon klaasseinte tagant diagonaalis ette suunatud, õrn rambivalgus ja madal külgvalgus lauale. Toonid ennustavad ette algavat tangostseeni

17. Taavi ja Luisa dialoog- valgus ei muutu

Luuletus 4- küljed jäävad rohekaks ja kontra madalale sinakale toonile, et valgustada Taavi ja Anna stseeni eeslaval

18. Taavi monoloog- Pidu taustal- peo valgus taustal sinine õrn vilkumine, strobota, ja eest punakam valgus, endiselt klaasi taga roosa valgus, valgustab seal istuvat Luisat. Teine tasand, Sümboliseerib Taavi ahvatlust.

19. Anna Petmine- Koor "Kas sa vaeseke"- Taavi ja Luisa tantsivad tangot, valgus muutub külgedelt ja eest tumepunaseks ja kontras tumesiniseks, koor jälgib tegevust vastu klaasi surutuna nende nägusid valgustavad läbivad punased külgvalgused, koor liigub ette kontravalgusesse

20. Anna "Raks-raks"- kontra kaob, jäävad punased külgvalgused ja eestvalgus ühe LED-prožektoriga ainult Annale

Luuletus 5- jääb ainult rambivalgus

21. Finaal- korraks kasvab pidu uuesti üles, sama pilt mis esimene pidu, siis vaibub ja kui koor alustab sõnadega: „Valgust jääb väheks maailmas“ kasvab ülejäänud valgus maha ja rabivalgus jääb õrnale sujuvale vilkumisele *chase*- ile¹⁶. Viimasele sõnale „kuidas“ järgneb 0 sekundiga *black out*¹⁷.

Lisa 9: valguspilt Anna tulek; Foto: Laura Urbonavičiūtė

Lisa 10: valguspilt Anna hüppab selga Taavile; Foto: Laura Urbonavičiūtė

Lisa 11: „Ma armastan teid kõiki“; Foto: Laura Urbonavičiūtė

---

¹⁶ *chase* on valguspuldis programmeeritud valgusmuude või efekt
¹⁷ *black out* on pime valguspilt

Lisa 12: valguspilt hommik; Foto: Laura Urbonavičiūtė

Lisa 13: kostüümi stiilinäidis; Foto: Laura Urbonavičiūtė

3.7 Tulemus

„Noorteooper „Korduma Kippuvad küsimused“ on aktuaalset teemat käsitlev lavastus. See on lugu tänases maailmas ja praegusel ajal elavatest inimestest, kes on kaotanud või kaotamas mõtte leida elus enda koht, leida enda olemises või tegevuses, mingi suurem eesmärk või rahulolu. See on paljude noorte ellusuhtumist kirjeldav lugu.“ (Liik, 2014)

Valitud ruum ja kunstniku Keili Retteri loodud atmosfäär kujunduse ja kostüümide näol toetasid lavastust luues tõetruu kommuunipaiga Telliskivi Loomelinnaku Rohelisse saali. Lavastaja Laura Mets näitas oskuslikkust lavastada oma esimene ooper tehes koostööd näitlejate, koori, kahe helilooja, dirigendi, valguskujundaja ja orkestriga. Veel enam peaks Laurale austust avaldama, et ta ei valinud lavastuse toimumispaigaks traditsioonilist teatrisaali.

Võimalik, et lugu meie vanustest noortest oli lihtsam lavastada, sest kahekümnendates olevad noored mõistavad oma generatsiooni probleeme ja kohati vastuolulist käitumist.

Valguskujundus toetas Andra Teede kirjutatud libretot ja Laura Metsa lavastuse igat stseeni ja lõi erinevaid meeleolusid. Valguskujundus jutustas omas keeles kommuunis olevate noorte lugu, tuues visuaalselt välja nende tundeid, mõtteid või mõttetust, luues reaalsust ja kujutades aja ning ruumi mitmetasandilisust, markeeris aja liikumist või paigalseisu.

Valguspiltide põhieesmärgiks seadsin rütmi loomise lavastuses. Selleks, et valguspiltide muutmine oleks dünaamiline ja mitte ühekülgne, jälgisin ennekõike piltide omavahelisi tasakaalustamisi, näiteks peo järgselt olid kasutusel staatilised ja neutraalsemad toonid, suurematele üldvalguspiltidele vastukaaluks madal ühe prožektori valgusvihi kasutamine, sarnaste piltide jätkuv sarnane pealekasv või mahaminek paari valguspildi järsk vahetus ja lõpu pildis värvidest täielik loobumine.

Olustikku edasi andvad värvide assotsiatsioonid:

tumesinine: külm, kurbus, igatsus, üksindus- luuletuse stseenides

rohekas- sinine toon: ooperis oli tagantvalguseks või külvalguseks palju kasutusel hallituse/ sinakat tooni roheline värv, mis sümboliseerib noorte elupaiga niisket ja ebahügieenilist elu. See oli ka esimene toon, millega alustasin mõttekäiku valguskujunduse loomisel ja mida fotograaf Rene Altrov kasutas osalejate fotode tausta illustreerimiseks.

soe valge: hommik, uus päev, järjekordne väljakutse, ärkamine

külm valge: tuimus, valu, ärritus

punane: armastus, reetmine, kirm

helesinine: lootus, usk

hõõglamp: soojus, kindlus, lõke, teisipoolsus

roosa- naiivsus, pidu, lihtsameelsuse narratiiv

„ See ei ole võimalik. See on räige satiir ja kunstiline liialdus! Tuleb meie publikule selgeks teha, et mitte keegi ei ela nii nagu Teede kirjutab!“ „ Ja ma tahaksingi siinkohal veelkord korrutada, et kuigi satiir ja iroonia käivad asjaga kaasas, on kõik kirjeldatu ikkagi olemas. On luuletajad, kes elavad ilma põrandate ja akendeta tubades, on kõnekeskuste

telefonineiuud, kes pesevad hommikuti hambaid pilsiveega, sest torud pole veel lahti sulanud. On semiootikust naabrimees, kes ilmub alati välja, kui elul pole mõtet. On kaos, taara, prügi, võlad ja paanika, aga ka see, et sa tead, e tkui ööd on pikad ja kurbus ja tühjus tuleb, kolistab tavaliselt keegi löögis veel ioma makaronipotiga, ja sa võid sinna minna, ja sa võid nendega visata nalja, ja nad on olemas. See ongi kommuunide võlu ja valu, et alati on keegi olemas. „ (Teede 2014)

KOKKUVÕTE

Minu lõputööks oli valguskujunduse loomine Laura Metsa ooperilavastusele „Korduma kippuvad küsimused“. Käesoleva teoreetilise osa eesmärk oli kirjeldada kogu lavastususe protsessi.

Telliskivi Loomelinnaku Rohelisse saali valguskujunduse loomine oli põnevaks väljakutseks ja kogemuseks. Ruum on omapärane ja kindlasti oleksin nõus seal ka uute pakkumiste korras tegema valguskujundusi, sest ruumi kasutamise võimalusi nägin erineva nurga alt mitmeid.

Lavakujundus andis samuti edasi Andra Teede kirjutatud libretot ja oli maitsekas, kõikide elemente kasutamine sealjuures prügi imiteerimine laval oli Keilil põhjalikult läbi mõeldud. Ruumi tõetruu segaduse tekitamine ei olnud alguses väga lihtne, sest ülepakutud prahist kommuunipilti oli küll väga lihtne tekitada asju kuhjates, aga kunstniku töö seisnebki laval paiknevate detailide muretsemises, läbimõeldud kasutamises ja paigutamises. Ükski kasutatud joogitops ei olnud asetatud lavale läbimõtlematult.

Valguskujunduse loomisel oli kasulike soovitustega abiks Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia valguskujunduse õppejõud Margus Vaigur, kes on ka mu lõputöö praktilise ja teoreetilise osade juhedaja.

Noorteooper „Korduma kippuvad küsimused“ valmis tänu noorte kunstnike suurele loomiskirele ja teotahtele. Neljanda etenduse käigus tundsin lavastuse terviklikkust. Lavastusprotsess oli mulle väga õpetlik just omavanuste kunstnikega suhtlemise ja järeleandmiste tegemise suhtes.

Kuna tegu oli 4 loomingulise inimese lõputööga, soovis meist iga noor kunstnik, et meie ettepanekuid võetaks arvesse. Suur osa oli ka enda arvamuse selge väljendamine lavastajale kui pidasin õigeks teatud valguspiltide vajalikkust või mittevajalikkust. Kui saan koos omavanuste noortega luua terve ooperi, olles samavõrdne kõigi teiste panustajatega lavastusse, siis see ongi intensiivse koostöö ja mõistmise tulemus.

KASUTATUD KIRJANDUS

Kasutatud raamatud:

Keller, M. 1999. *Light fantastic*. New York: Prestel Verlag

Rei, A.-M. 2014. *Artikkel*. Vanemuise hooajajakiri „RAMP“

Liik, M. 2014. Sissejuhatus „Korduma kippuvad küsimused“ kavaleht

Teede, A. 2014. Sissejuhatus „Korduma kippuvad küsimused“ kavaleht

Kasutatud interneti allikad:

(<http://www.muurileht.ee/telliskivi-loomelinnakus-etendatakse-maikuus-nuudisoooperit/>),

10.05. 2014

(<http://telliskivi.eu/et/ruumid/ruumid-yritysteks/roheline-saal/>), **12.05.2014**

(et.wikipedia.org), **12.05.2015**

(<http://telliskivi.eu/et/ruumid/ruumid-yritysteks/roheline-saal/>), **10.05.2014**

(<http://et.wikipedia.org/wiki/Kelvin>), **10.05.2014**

(<http://www.eope.ee>), **12.05.2014**

(<http://valgus.ee/>), **10.05.2014**

(<http://www.ledproff.ee>), **10.mai 2014**

(<http://www.robe.cz/>), **10.mai 2014**

Kasutatud käsikirjlised allikad:

Palk, R. 2014 „Valgusdiod prožektorite kasutamine Eesti teatrites“ Seminaritöö

Allas, S. 2010. *Valguskujunduse alused*. Loeng Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias

Vaigur, M. 2011. *Valguskujundus*. Loeng Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias

LISAD

Cue id.	Cue tekst	Wait	delay	Fade	kommentaar
0.50	BO	Follow		3 sek	
0.51	Mark cue	Mark		0 sek	
0.60	Koos muusika algusega	Follow		7 sek	Eest <i>Blu</i> - tumesinine ja õrn eestvalgus umbes 8 protsenti 2700K Color macro valge Abrahamile
0.70	Mark cue	Mark		0 sek	
1.00	Klaasi taga algab, muusikasse muude	Follow		2 sek	Algab klaasi taga tegevus, tantsitakse/ kasutusel ainult valge <i>white</i> efektvalgus
2.00	BO	Follow		3 sek	
4.10	Mark cue	Mark		0 sek	
5.00	Liigub paremale	2.00. sek		12 sek	
5.10	Mark cue	Mark		3 sek	
5.54	Liigub keskele	10. sek	3 sek	20 sek	
5.55	Mark cue	Mark		0 sek	
5.60	Toolilt ees ära valgus	10.sek		5 sek	
5.61	Strobo intensiivsuse kasv klaasi taga	Mark		0 sek	Jääb ainult klaasitagune strobo
5.70	Vahepilt koori ettetulekuks	Follow		7 sek	
5.80	Pidu liigub ette poodiumile valgus	Follow		25 sek	Ees hakkavad kontra prožektorid stobo efekti tegema, pidu kasvab, eestvalgus pole kasutusel
5.90	Mark cue	Mark		0 sek	
6.00	Anna tuleb	Follow		13 sek	Anna tulekuga madalat eest valgust ruumi
7.00	repliik, „Ma armastan sind“	Follow		2 sek	Korraks valgus voodile eest, kus Anna ja Taavi seisavad
8.00	Peo meeleolu muusikasse muude tagasi	Follow		10 sek	Peo valgus, sama mis enne
11.00	Koor ette laulma, ramp kasvab	Follow		10 sek	
11.30	Anna laulab „Oh te mu kallid“	Follow		0 sek	
11.31	Mark cue	Mark		5 sek	
11.40	Anna hüppab Taavile selga	Follow		3 sek	RGBW segamisel

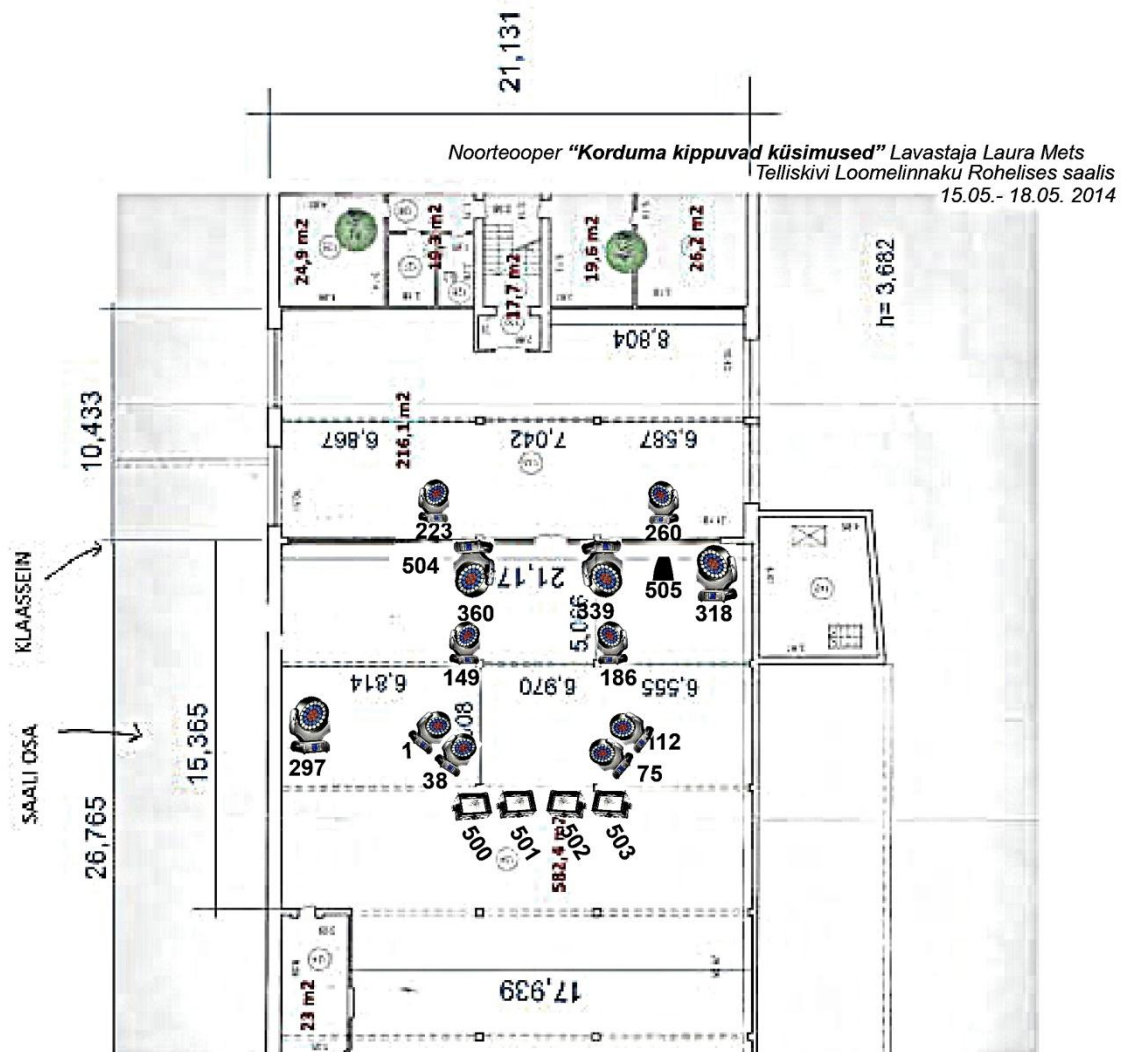
					saadud lillakas (lavendel eesttoon)
11.41	Mark cue	Mark		1 sek	
11.50	Taavi laulab „Mul on öelda“	Follow		7 sek	Valgu efektid jäävad seisma külm valge pilt
11.55	Väike mõttetu	Follow		3 sek	RGB segamisel saadud tumesinine toon
11.60	Peo äravajumine	Follow	3.00 sek	16 sek	
11.61	Mark cue	Mark		3 sek	
11.70	Koor on liikunud publiku poole	Follow		13 sek	Lamp väreleb
12.00	Mark cue	Mark		0 sek	
12.05	Peale koori	Follow		6 sek	
12.20	Mark cue	Mark		0 sek	
13.00	Madal hommik	Follow		8 sek	Ainult külg prožektor maast kasutusel
14.00	Mark cue	Mark		0 sek	
14.50	Hommiku kasv madal külg	Follow		8 sek	
14.60	Mark cue	Mark		0 sek	
15.00	Hommiku kasv2	Follow		50 sek	
15.50	Luuletus lõõgis 0 sek	Follow		0 sek	
15.51	Mark cue	Mark		0 sek	
15.60	Hommik tagasi	Follow		50 sek	
15.61	Mark cue	Mark		0 sek	
15.65	Luisa taha	Follow		10 sek	
15.70	Robert klaasi taga	Follow		6 sek	
15.71	Mark cue	Mark		0 sek	
15.80	Robert laua ette	Follow		3 sek	
15.85	Abraham tagasi	Mark		3 sek	
15.86	Mark cue				
15.90	Koor liikunud paigast	Follow		0 sek	
15. 95	Zumba ettevalmistus	Follow		17sek	
16.00	Mark cue	Mark		9 sek	
16.02	Hommik lööb jala pihta	Follow		0 sek	
16.03	Lööb teise jala pihta	Follow		0 sek	
16.04	Mahakasv	Follow		5 sek	
16.05	Anna tuleb	Follow		7 sek	
16.06	Lükkab laua tühjaks 0 sek	Follow		0 sek	0 sekundit valgusmuude
16.08	Luuletus	Follow		16 sek	
16.09	Mark cue	Mark		3 sek	
16.10	Abraham ja Robert	Follow	6.00	12	

			sek	sek	
16.11	Mar cue	Mark		0 sek	
16.13	Joomine „istu maha“	Follow		16 sek	Valgus hakkab muutuma „istu maha“peale
16.14	Mark cue	Mark		0 sek	
16.15	Luuletus	Follow		16 sek	
16.16	Mark cue	Mark		0 sek	
16.17	„Mul pole olnud....“	Follow		12 sek	
16.18	Mark cue	Mark		0 sek	
16.19	Üleminek tangole	Follow		12 sek	Kontrad ja küljed hakkavad muutuma punaseks kui Luisa tagant ette tuleb
16.29	Mark cue	Mark		3 sek	
17.00	Tango	Follow		12 sek	
18.10	Mark cue	Mark		0 sek	
18.20	Anna aaria	Follow		9 sek	Ainult Annale voodi kõrval valgus
18.30	Mark cue	Mark		0 sek	
18.40	Jäävad voodi	Follow		5 sek	
19.00	Vahepilt aja möödumiseks	Follow		20 sek	
20.00	Pidu	Follow		3 sek	Peo valgus veidi tagasihoidlikum
20.10	Mark cue				
21.00	Peo järgne	Follow		3 sek	
21.10	Mark cue	Mark Follow		0 sek	
22.00	Podiumitele kolmekesi	Follow		9 sek	
23.00	Podiumitelt ära	Follow		3 sek	Jääb ainult floodi <i>chese</i>
24.00	„ Kuidas“ viimane	Follow		5 sek	Black out viimase „Kuidas“ peale
25.00	Kummardus	Follow		7 sek	

Lisa 14: Valguspiltide nimekiri ehk *cuelist* koos kommentaariga

Pea number	Aadress	Produkt	Suund
1	1	<i>Robin</i> LED wash 300	Eestvalgus vasak 1
2	38	<i>Robin</i> LED wash 300	Eestvalgus vasak II
3	75	<i>Robin</i> LED wash 300	Eestvalgus parem I
4	112	<i>Robin</i> LED wash 300	Eestvalgus parem II
5	149	<i>Robin</i> LED wash 300	Külvalgus Vasak
6	186	<i>Robin</i> LED wash 300	Külvalgus Parem
7	223	<i>Robin</i> LED wash 300	Külvalgus klaasi taga vasak
8	260	<i>Robin</i> LED wash 300	Külvalgus laasi taga Parem
9	297	<i>Robin</i> LED wash 600	Madal läbiv maast vasak
10	318	<i>Robin</i> LED wash 600	Läbiv Parem
11	339	<i>Robin</i> LED wash 600	Kontra parem
12	360	<i>Robin</i> LED wash 600	Kontra vasak
13	500	CYC 500	Eest madal valgus e. Ramp
14	501	CYC 500	Eest madal valgus e. Ramp
15	502	CYC 500	Eest madal valgus e. Ramp
16	503	CYC 500	Eest madal valgus e. Ramp
17	504	Neitsi Maarja pilt	Vasakul kapil
18	505	Põrandalamp	Paremal pool poodiumit maas

Lisa 15: Prožektorite suunanimekiri noortekooperile „Korduma kipuvad küsimused“

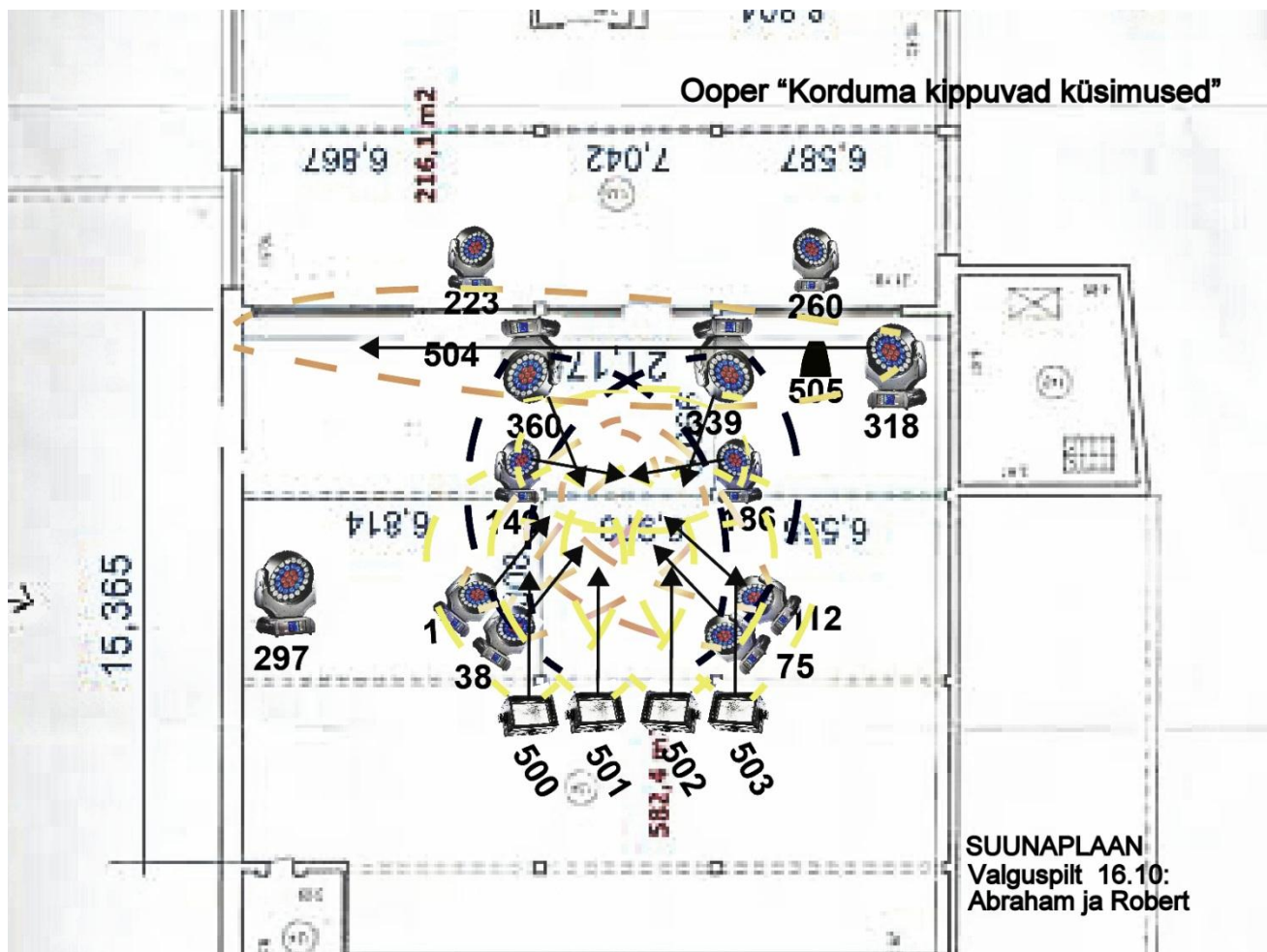

LEGEND

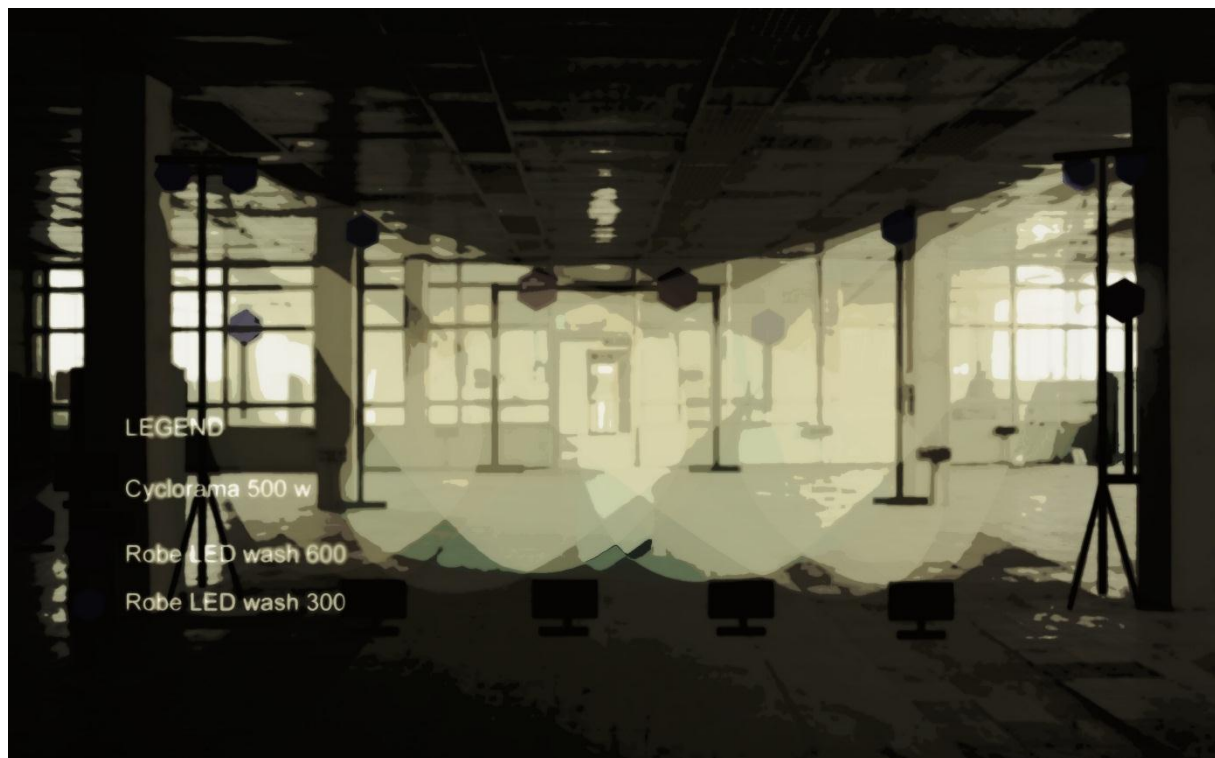
- Robin LED wash 600
- Robin LED wash 300
- CYC 500
- Pörandalamp 50 W
- Neitsi Maarja pilt

Valguskujundaja: Reelika Palk
mob: +372 580 185 19

Lisa 16: Riputusplaan noorteooperile „Korduma kippuvad küsimused“

Lisa 17: Suunaplaan noorteooperile „Korduma kippuvad küsimused“

Lisa 18: Visualisatsioon valguspildile „Hommiku kasv 2“

**Kaaskiri Reelika Palgi lõputööle „Valguskujunduse loomine noorteoperile
Korduma kippivad küsimused“**

SUMMARY

Creating lighting design for opera performance called „*Frequently asked questions*“, libretto by Andra Teede and directed by Laura Mets. Composers Sander Mölder and Marianna Liik.

„*Frequently asked questions*“ premiered on 15th of may 2014 on the largest hall in the Telliskivi Creative City which is the biggest center of creative industries in Estonia, room is located on the 2nd floor of building B and consists of three rooms (125 sqm, 215 sqm and 580 sqm).

My practical work tutor lighting designer Margus Vaigur introduced this project to me in autumn in 2013, and asked if i would like to do my graduation work at lighting design for the opera about university students who are living very poorly in community. After seeing the room, i was interested to take the challenge to do lighting design not in the traditional opera house, but creating it to a very abstract room. I was lucky to have this kind of lighting design experience. Most challenging was the big classwall at the Telliskivi Green room, which was decided by the director for playing also in the opera as the room component. That decision was very good news to me so i started to imagine how i will use the lights behind that classwall.

Main process was interesting learning experience. I'm pleased, that i had the opportunity to work with artists who were all the same age as me. The play was also talking about the same age people as we are, so we all had opportunity to do our creativity work with much understandings about libretto and had productive work with director Laura Mets.

All those components like Telliskivi Green room, stage design made by Keili Retter and composed electronical music were very inspiring to me.

As a lighting designer i focused on the Andra Teedes libretto, where she described atmosphere and moods, and i focused also on a stage design tones. My lighting design main aim was to create a dynamic atmosphere pictures, and i know that i succeed on my main clause.

Opera „*Frequently asked questions*“ is a great play as a compound artwork.

Retsensioon

Retsensioon Ooperi „Korduma Kippuvad Küsimused“ valguskujundusele.

Telliskivi Loomelinnaku Rohelises Saalis 18.05.2014

Muusika Marianna Liik ja Sander Mölder (EMTA)

Libreto Andra Teede (EMTA Lavakunstikool)

Lavastaja Laura Mets (EMTA Lavakunstikool)

Muusikaline juht ja dirigent Taavi Kull

Kunstnik Keili Retter

Valguskunstnik Reelika Palk (Viljandi Kultuuriakadeemia)

Liikumisega tegeleb Kristina Paškevicius

Osades: Jarmo Reha (EMTA Lavakunstikool), Maarja Aalman, Kaarel Kuk, Egon

Laanesoo, Liisa Mets ja Kaisa Rüütsalu, (EMTA)

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia kammerorkester ja segakoor

Telliskivi Loomelinnaku Roheline Saal on üks neist teatrietenduseks kohandatavatest saalidest, kus puudub valgustehniline sisseseade, mistõttu on valguskujunduse loomine seal alati aega ja pühendumist nõudvam, kui millises iganes spetsiaalses teatrisaalis. Kuna puuduvad võimalused valgustite riputamiseks, puudub igasugune kaabeldus, tuleb see kõik endal välja mõelda ja üles ehitada.

Teisalt on sellised ruumid alati põnevamad ja tavalisest erinevaid võimalusi pakkuvad, takistuseks saab olla vaid fantaasia. Meie loos moodustasid tausta suured, peaaegu maast laeni ulatuvad aknad, mille taga toimuva tegevuse peitmise või nähtavaks tegemise ülesanne oli just valguskujundusel.

Teine positiivne külg vaese või sootuks puuduva valgustehnikaga mänguplatsil on see, et iga valgusti paiknemine on läbi mõeldud, kogu valguspark on funktsionaalne, ei ole midagi ebaolulist või juhusliku. Nii ka seekord.

Lavastuses on põhiliselt kasutatud LED valgusteid ja seda arusaadavatel põhjustel. LED oma vähesese voolutarbivuse ja värvivaliku poolest on ilmselgelt õige valik.

Minu hirm aga Rohelise, Punase ja Sinise virr-varri ees osutus põhjendamatuks. Värvet oli kasutatud tagasihoidlikult ja stiilipuhtalt, just niipalju, kui seda nõudis etendus. Eest valguseks oli halogeenlampidega Cyc-idest „ramp“, mis täitis suurepäraselt nii näitlejavalguse funktsiooni, kui aitas kaasa atmosfääri loomisele just oma valguse langemisnurga poolest.

Lisaks oma põhiülesandele, milleks oli nähtavaks tegemine ja mis kahtlemata oli täidetud, toetas valgusrežiim nii kellaaegade vaheldumist, kui meeleolumuutusi, juhtis tähelepanu olulisele ja lõi erinevaid atmosfääre. Valguse vahetused olid puhtad ja põhjendatud, valgusrežiim hingas etendusega ühes rütmis.

Kalle Karindi

19.05.2014

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina **Reelika Palk**

Sündinud **01.06.1987**

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

**Valguskujunduse loomine noorteoperile „Korduma kippuvad küsimused“, mille
juhendaja on Pärnu teater Endla valguskunstnik Margus Vaigur**

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, **21.05. 2014**